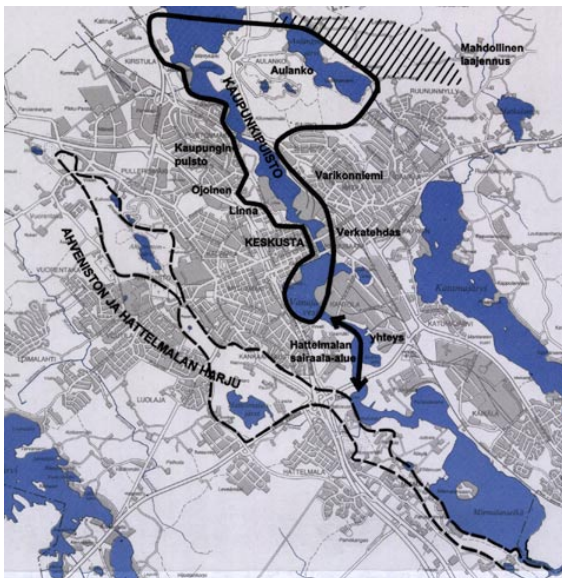
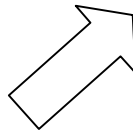
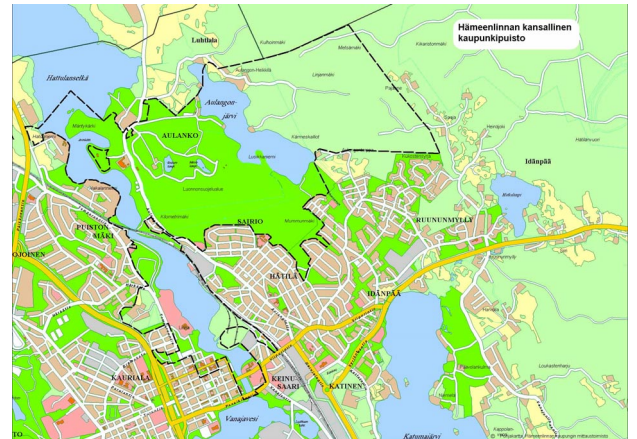

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI

HÄMEENLINNAN KANSALLINEN KAUPUNKIPUISTO

Selostus perustamishakemukseen

Hämeenlinnan kaupungin ehdotus 9.5.2000
Ympäristöministeriön päätös 10.1.2001

Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen Hämeenlinnaan

Alueita koskevat tarkastelut ja perustelut

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	3
2.	Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle.....	3
2.1	Valtakunnalliset maisema-alueet.....	3
2.2	Natura 2000	3
2.3	Kansallisen kaupunkipuiston alueet ja kohteet	4
2.3.1	Hämeen linna ympäristöineen	4
2.3.2	Keskustan ranta-alueet, rakennetut korttelit ja rautatieasema.....	5
2.3.3	Aulanko ympäristöineen	5
2.3.4	Ympäristöministeriön kriteerit ja niiden täytyminen	6
3.	Alueitten maanomistus ja kaavallinen tilanne	7
3.1	Maanomistus	7
3.2	Kaavallinen tilanne ja suojelupäätökset.....	7
4.	Kehitys ja vaihtoehdot puistoa suunniteltaessa	9
4.1	Lähtökohta	9
4.2	Läpi kaupungin	9
4.3	Valinta	10
5.	Puiston hoito ja käyttö	10
6.	Toteuttaminen ja kustannukset	10

Liitteet

Lähdeluettelo

Kartta rajauksesta

5.5.2000/JV

Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen Hämeenlinnaan

Alueita koskevat tarkastelut ja perustelut

1. Johdanto

Hämeenlinnan kaupunki on valmistautunut uuden maakäyttö- ja rakennuslain myötä tekemään ehdotuksen kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi kaupunkiin.

Asia on ollut vireillä vuodesta 1997. Kaupunginvaltuusto on päättänyt hakemuksen valmistelusta 360-juhlakokouksessaan tammikuussa 1999. Päätöstä edelsi kaksi yleisötilaisuutta. Puisto on ollut esillä tiedotusvälineissä ja siitä on kirjoitettu alan eri julkaisuissa. Vastaanotto ja palaute on ollut myönteistä.

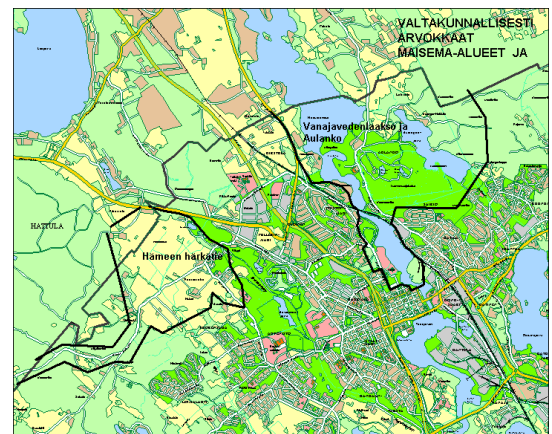
Valtuuston päätöksen jälkeen asiaa on esitelty Vanajaveden laakson selvitysten yhteydessä. Maanomistajille järjestettiin oma tilaisuus joulukuussa 1999. Tammikuussa 2000, kun uusi maakäyttö- ja rakennuslaki oli tullut voimaan, kaupunginhallitus teki periaatepäätöksen ympäristöministeriölle puiston perustamisesta Hämeenlinnaan. Kaupunginvaltuusto päätti 9.5.2000 ehdotuksen tekemisestä ympäristöministeriölle.

Vuoden 2000 aikana on neuvoteltu yksityisten maanomistajien ja valtion eri hallinnonhaarojen kanssa suostumuksista alueiden sisällyttämiseksi puistorajaukseen.

2. Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle

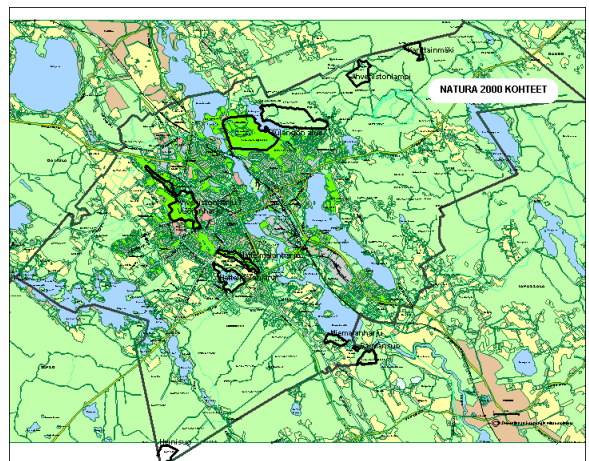
2.1 Valtakunnalliset maisema-alueet

Hämeenlinnan alueella on kaksi valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Vanajaveden laakso ja Aulanko sekä Härkätien maisema. Puistoalue keskittyy Vanajaveden laaksoon ja Aulangolle, mutta myöhemmin on mahdollista kytkeä Härkätien maisema myös osaksi puistokokonaisuutta.

2.2 Natura 2000

Hämeenlinnan alueella on 10 Natura-aluetta, joista kaksi suurinta, Aulangon alueet sisältyvät kansalliseen kaupunkipuistoon. Jatkossa on mahdollista selvittää myös Ahveniston ja Hattelmalan harjukohteitten sisällyttämistä puistoon.

2.3 Kansallisen kaupunkipuiston alueet ja kohteet

2.3.1 Hämeen linna ympäristöineen

Puiston kulttuurisen ja historiallisen ytimen muodostaa Hämeen keskiaikainen linna ympäristöineen.

Linna on perustettu 1200-luvun loppupuolella. Aluksi harmaakivestä ja myöhemmin tiilestä rakennettu monumentti on sitä ympäröivine kehämuurirakennuksineen, tenalji-valleineen ja niiden sisäpuolelle jäävine museokäytössä olevine vankilarakennuksineen ainutlaatuinen kokonaisuus.

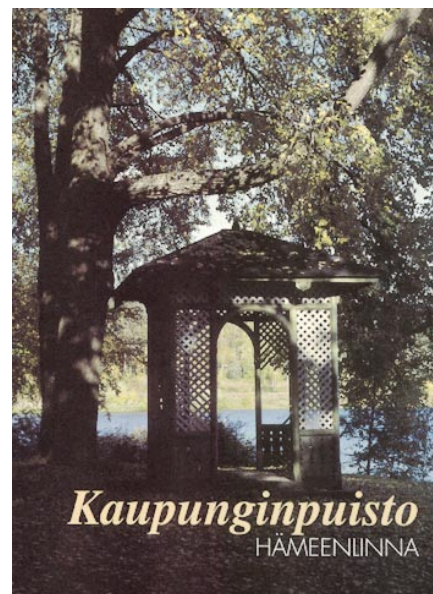
Linnaa vastapäätä sijaitsee Varikonniemen otaksuttu muinaiskaupunki, joka varmuudella on ollut asuinkäytössä 700-luvulta 1300-luvun alkuun.

Linnan pohjoispuolella on alkuperäinen Hämeenlinnan kaupungin paikka, jonne kaupunki perustettiin v. 1639. Kaupunki siirrettiin nykyisen keskustan paikalle ja tilalle rakennettiin 1800-luvulla linnan kasarmit venäläistä varuskuntaa varten.

Ojoisten kartano on yksi kolmesta linnaa varten perustetusta kartanosta. Se on ollut maaherran virkatalona ja vuosisadan alkupuolelta lähtien vanki- ja työsiirtolana. Alueen kartanomiljöö on jäljellä.

Kaupunginpuisto on Ojoisilla asuneen maaherra Otto Rehbinderin rakennuttama 1840-luvulla. Entinen Pyövelinmäki rakennettiin puistoksi runsaine puu- ja kasvi-istutuksineen, huvimajoineen, kiviraunioineen ja -rakennelmineen.

Linna ympäristöineen ja keskustaan jatkuvine puistoineen muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, jossa kansallisen kaupunkipuiston mukainen käyttö on jo Ojoisten kartanoa lukuunottamatta lähes toteutunut. Aluetta vastapäätä kulkee Vanajavettä sivuten päärata, jonka maisemointi on vireillä.

2.3.2 Keskustan ranta-alueet, rakennetut korttelit ja rautatieasema

Kaupunkikeskeisyyden vaatimus täyttyy kun, keskustan ja lähialueiden rantapuistot ja rakennuskulttuurin kannalta arvokkaat puistoihin rajautuvat korttelit liitetään osaksi kansallista kaupunkipuistoa.

Ruutukeskustan rantapuistot yhdistävät linnan ympäristön keskustaan ja sen eteläpuolisiin vesialueisiin.

Keskustan koilliskulman puutalot ovat 1800-luvulta ja edustavat Hämeenlinnan palon jälkeistä nikkarityylin rakentamista. Rajaukseen sisältyvät myös Hämeenlinnan lyseo sekä Sibeliuksen ja Itsenäisyyden puistot.

Keskustaa vastapäätä sijaitsevalla Mahliamäellä ovat Engelin ja Lohrmannin suunnittelemaat entiset lääninsairaala ja kruununmakasiinit. Teollista historiaa kuvaavat 1800-luvun lopulta eri vaiheissa rakennetut verkat ja kenkätehdas.

Rautatieasema sivurakennuksineen, puistoineen ja puukujanteineen on Suomen ensimmäisen rautatien pääteasema. Asemarakennus on vuodelta 1921 ja se on rakennettu 1918 tuhoutuneen alkuperäisen tilalle.

2.3.3 Aulanko ympäristöineen

Kansallisen kaupunkipuiston alueellisesti merkittävin ja nimenä ehkä tunnetuin osa on Aulanko. Eversti Hugo Standertskjöldin 1800-luvun lopulla rakennuttama puistokokonaisuus muodostuu nyt hotellia ympäröivistä avoimista puistoista lehmuskujanteineen ja rakennuksineen sekä luonnonsuojelualueesta tekolampineen ja –raunioineen, huvimajoineen, näkötorneineen ja patsaineen. Aulangon linnavuorelta avautuu kansallismaisema Aulangonjärvelle ja sen taustametsiin. Sairion suunnassa on harvinaisen Hämeen kylmänkukan esiintymä.

Aulangon järven itäpuoli muodostaa näköalapaikalta avautuvan maiseman, johon liittyy erityisiä geologisia ja kasvistollisia arvoja. Aulangonjärven rantakalliot kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisiin kallioalueisiin ja alueella esiintyy runsaasti pähkinäpensasta.

Vanajaveden kapeikko laajenee Aulangon pohjoispuolella Hattulan seläksi, jonka rannalla on Hattulan keskiaikainen kirkko ja useita kartanoita. Kansallisen kaupun-

kipuiston rajausta ei ulotu Hattulaan. Myöhemmin on mahdollista tutkia laajennusta pohjoiseen. Hämeenlinnan puolella puiston tuntumassa ovat Kirstulan rantalehdot maatalousmaisemineen ja muinaisjäännöksineen.

2.3.4 Ympäristöministeriön kriteerit ja niiden täyttyminen

1. Sisällön kriteeri *(kansallisen kaupunkipuiston tulee sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen sekä puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita)*

Vanajavesi rantoineen, kaupunginpuisto ja laaja Aulanko sisältävät monimuotoisen näytteen kaupunkiluonnosta, Varikonniemen muinaisjäännös, keskiaikainen linna, sen viimeinen linnakartano, 1800-luvun kasarmit ja keskustan koilliskulma sekä teollisuusrakennusten ilmentämä historia kertovat kansallisesta historiasta ja kaupungin omista kehitysvaiheista. Kaupunginpuisto ja Aulanko ovat sekä puistoarkkitehtonisesti että esteettisesti merkittäviä, kansallisesti ja kansainvälisesti tunnettuja puistoja. Aulangon hotelli on funktionalistisen arkkitehtuurin merkkirakennuksia.

2. Laajuuden ja eheyden kriteerit *(kansallisen kaupunkipuiston tulee olla puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä viherrakenteeltaan niin yhtenäinen, että sitä pitkin on mahdollista siirtyä kaupunginosasta toiseen)*

Alue muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Se on yli 6 km pitkä ja leveimmillään noin 5 km:n levyinen. Alueella on mahdollista kulkea keskustan eteläpuolelta läpi pohjoisten kaupunginosien, joiden väliin puisto muodostaa kulttuuri- ja vihervyöhykkeen. Pohjoinen leventymä ulottuu myös itäisiin kaupunginosiin. Alueen poikki kulkeva päärata on häiriötekijä, jonka maisemallista ja toiminnallista haittaa ollaan ensimmäisenä kunnostustoimena lieventämässä. Rataan liittyy toisaalta historiallisia arvoja ja oman tyyppistään luontoa.

3. Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri *(ekologisessa mielessä on tärkeää, että alueelle muodostuu laajien siirtymien ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä ja että ne ovat jatkuvia ja liittyvät välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun)*

Alue liittyy saumattomasti kaupungin pohjois- ja koillispuolisiin pelto- ja metsäalueisiin. Laajempi Vanajanlaakso on valtakunnallinen maisema-alue, joka jatkuu pohjoiseen Vanajan selälle. Laajat metsäalueet jatkuvat itään Evon kautta Päijänteelle. Kaupunkirakenteen keskellä on vesistöllä suuri merkitys. Ekologisina käytävinä toimivat vesistö ja Aulanko.

4. Kaupunkikeskeisyyden kriteeri *(kansallinen kaupunkipuisto on osa kaupunkirakennetta. Olennaista on, että se alkaa kaupungin ydinkeskustasta tai sen välittömästä läheisyydestä)*

Alue kiertyy lähes keskustan ympäri ja sisältää keskustan rantapuistot ja osan suojelluista keskustan koilliskulman rakennuksista.

Eritysmerkitys (lainaus ympäristöministeriön teksteistä)

Kohde on Suomen historian ja suomalaisen luonnon ”näyteikkuna”. Se kertoo havainnollisesti maamme sivistyksellisestä, taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä sekä kulttuurisista virtauksista. Luonnonympäristössä on sekä erämaa-Suomen, vauraan kulttuuri-Suomen että runeberiläistopeliaanisen maisemaihteen elementtejä.

3. Alueitten maanomistus ja kaavallinen tilanne

3.1 Maanomistus

Pääosan alueista omistavat kaupunki ja valtio. Aulangolla yksityiset alueet sijaitsevat julkisen omistuksen sisällä; Aulangon hotelli, Matkailuliiton alue ja Aulangonniemen alue omistajina Polar ja Merita-Nordbanken. Aulangon Heikkilä on puiston reunalla ja se pyritään saamaan mukaan alueeseen.

Keskustassa rajaukseen sisältyy ns. Töyryn kortteli ja muita yksityisiä asunto-osakeyhtiöitä. Vanajaveden sairaala kuuluu Hämeenlinnan seudun kansanterveysyön kuntayhtymälle. Asema on VR-yhtiöitten omistuksessa ja ratapenger Ratahallintokeskuksen. VR-yhtymä Oy ja Ratahallintokeskus omistavat aseman ympäristöineen ja rata-alueen.

Rajaus on tarkistettu vuoden 2000 lopulla niin, että alueeseen sisältyy valtion ja kaupungin maiden lisäksi sellaisia yksityisiä maita, joiden omistajat ovat antaneet suostumuksensa asiaan.

3.2 Kaavallinen tilanne ja suojelupäätökset

Yleiskaavan perusratkaisut eivät ole ristiriidassa puistorajauksen kanssa. Mahdollisen puistopäätöksen jälkeen yleiskaavaa on tarpeen tarkentaa edistämään puiston tavoitteita. Puistoalueesta vain osa on asemakaavoitettu. Ristiriitaa asemakaavan käyttötarkoitusten ja puiston tarkoituserien välillä ei ole. Jatkossa on asemakaavoja syytä kehittää edistämään puiston tavoitteitten saavuttamista.

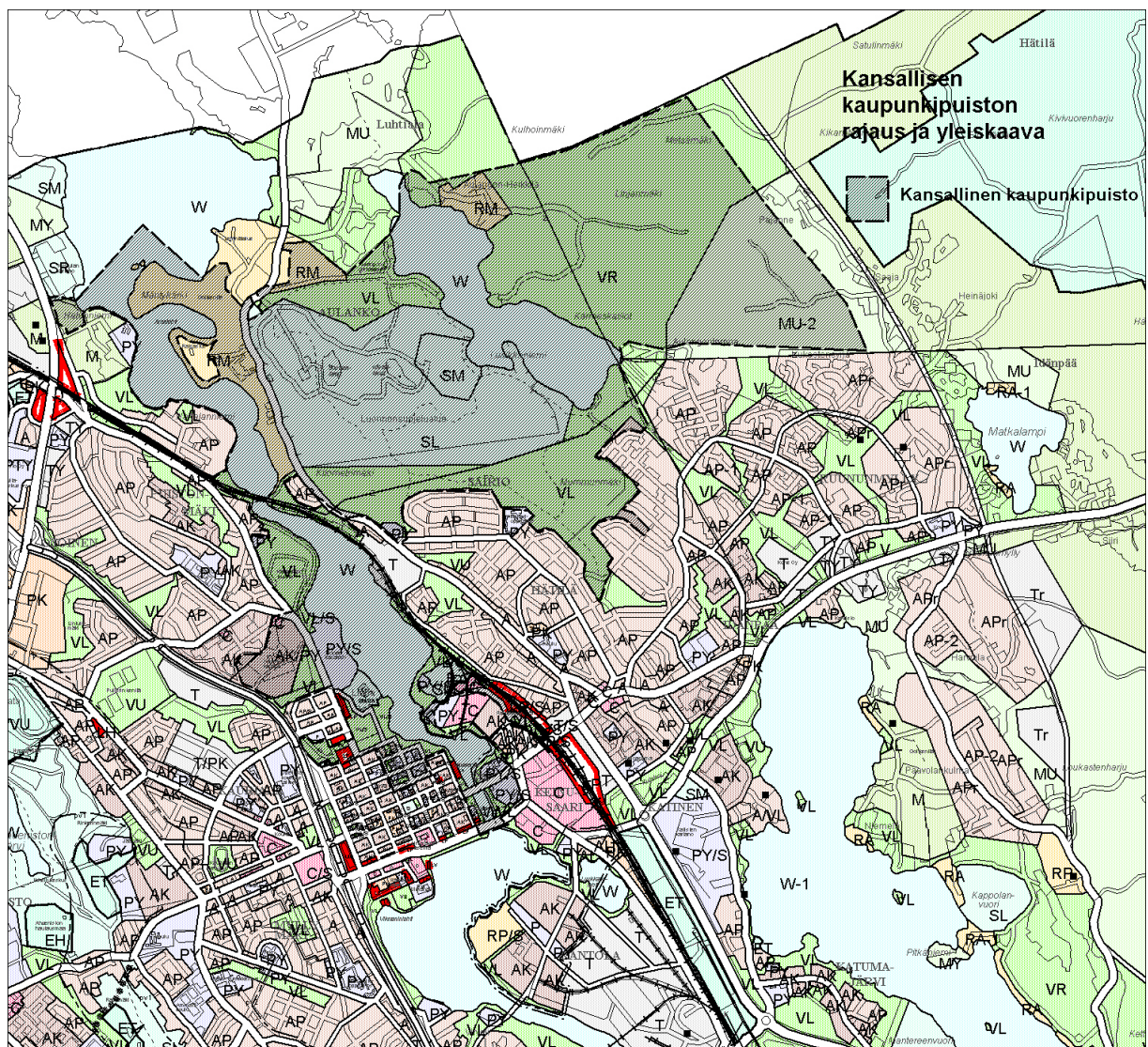
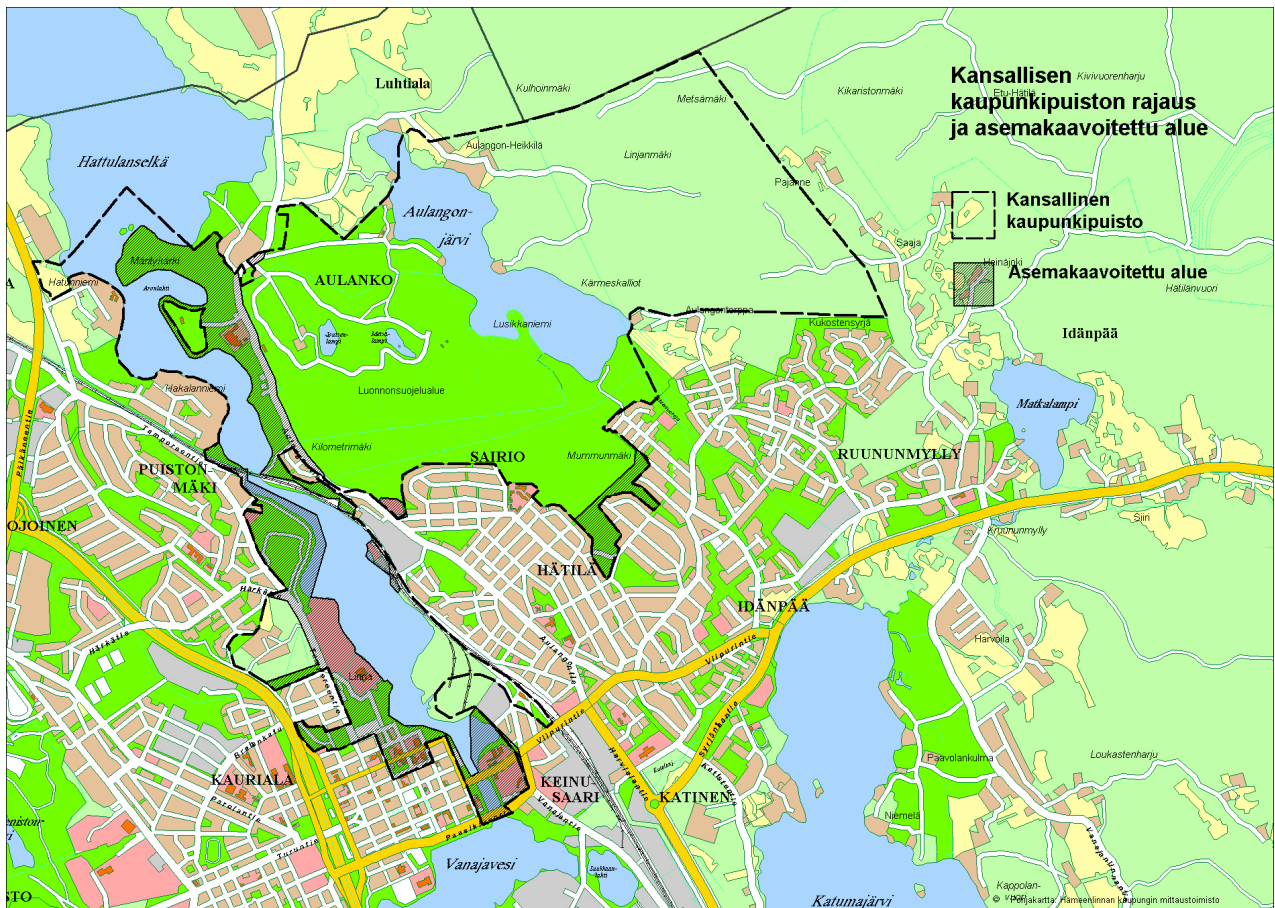
Keskustan rannat ja koilliskulman rakennuskorttelit ovat asemakaavassa säilytettäviä ympäristöjä. Keinusaassa asemakaavan käyttötarkoitus on kansallisen kaupunkipuiston mukainen. Suojelumerkintöjä on vähän, mutta alueiden säilyminen on omistuksen ja käytön puolesta turvattu. Verkatehtaan aluetta kehitetään monipuolisena kaupunkikulttuurin keskuksena.

Linna lähiympäristöineen kuuluu kansallisten monumenttien joukkoon. Asemakaavassa ei ole yksilöityjä suojelumääräyksiä, mutta alueiden omistus ja hoito tähtäävät ympäristöjen säilymiseen ja vaalimiseen.

Varikonniemen muinaisjäänös on muinaismuistolain suojaama. Vahvistetussa yleiskaavassa alue on merkitty muinaismuistoksi ja ympäröivät rannat puistoalueeksi. Varikonniemen eteläosa on selvitysaluetta, jonka tuleva käyttö täytyy ratkaista. Kansallisen kaupunkipuiston raja Varikonniemessä voidaan täsmentää vasta alueen asemakaavallisen suunnittelun yhteydessä. Asema puistoineen kuuluu valtakunnallisessa luokituksessa säilytettäviin ympäristöihin.

Ojoisten kartanon yleiskaava-merkintä sisältää vaihtoehtoiset käytöt (AK/PY), jotka on tarpeen yksilöidä. Julkisten palvelujen merkintä sopii kansallisen kaupunkipuiston tarkoitukseen.

Aulangon yleiskaavamerkinnot ovat laajoja ja yleispiirteisiä. Aulangontien ja Vanajaveden välinen alue Aulangolla on asemakaavoitettu. Asemakaava on myös väljä ja jatkossa on rakennusten ja ympäristön säilyttämiseen kiinnitettävä huomiota. Ongelmakohta on Aulangon niemi, jossa matkailurakentamisen käyttötarkoitus sopii puiston tarkoituksiin, mutta rakennusoikeus on varsin suuri. Niemi ei sisälly tässä vaiheessa puistorajaukseen, eikä myöskään leirintäalue. Aulangon puisto on luonnonsuojelualue.

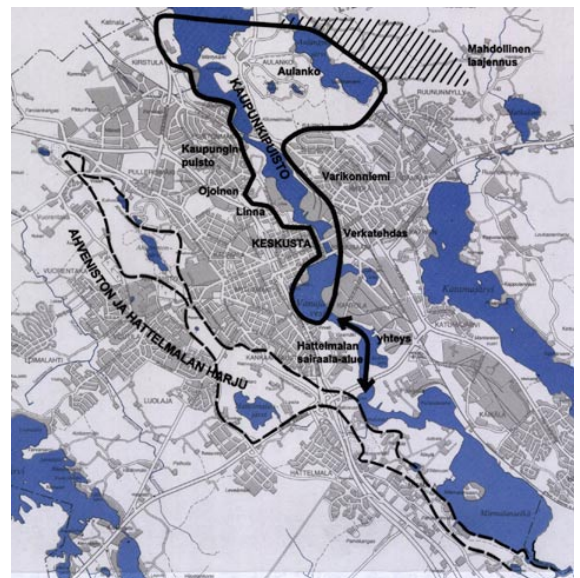
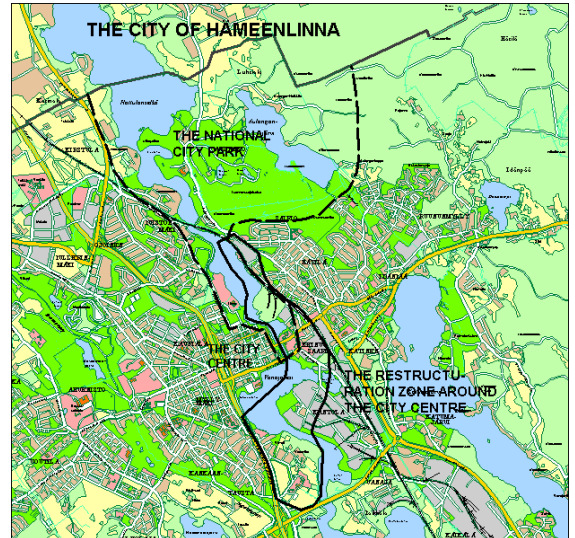

4. Kehitys ja vaihtoehdot puistoa suunniteltaessa

4.1 Lähtökohta

Hämeenlinnassa on 1990-luvulla ollut vaiheita, joihin kansallinen kaupunkipuisto oli luonteva jatko. Kestävän kehityksen yleiskaavastrategia-työssä pohdittiin rakennetun ja rakentamattoman kaupungin suhdetta. Asia muotoutui karttapiirroksi (kuva) kaupungin tehdessä v. 1995 hakemuksen EU:n Urban Pilot ohjelmaan.

Kansallisen kaupunkipuisto-käsitteen tultua lainvalmistelun myötä keskusteluun, kaavailtiin puistoksi Vanajaveden laakson maisema-aluetta. Kiinnostavalta ja monipuolisuuutta lisäävältä näytti Ahveniston ja Hattelmalan harjujakso. Alueellinen kytkentä näiden välille olisi saatu aikaan keskustan eteläpuolisten rantojen kautta. Seuraava kuva esitti yli kahden vuoden ajan Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston suunnittelutilannetta.

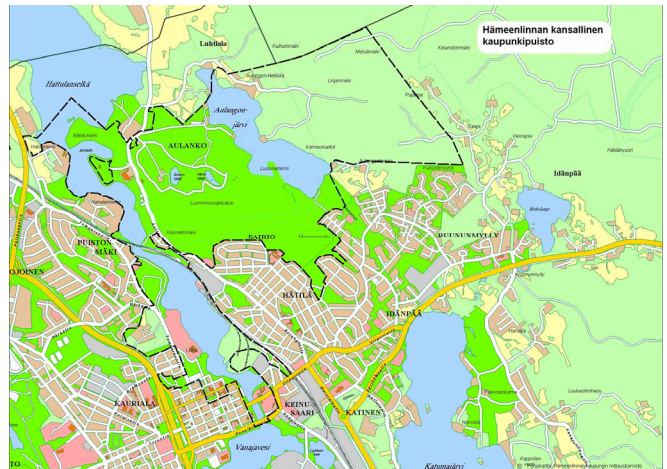
4.2 Läpi kaupungin

Kevään 2000 aikana pohdittiin vielä keskustan eteläpuolisten ranta-alueitten liittämisestä puistoon. Vanajan keskiaikainen kirkko ja Hakovuori esihistoriallisena linnavuorena olisivat antaneet lisää historiallista syvyyttä.

4.3 Valinta

sitys puistorajaukseksi keskustasta pohjoiseen on selkeä kokonaisuus. Rautatien ja Vanajaveden väliset keskustan kehävyöhykkeen alueet tulevat olemaan tärkeitä rakentamis-alueita, ja niiden suunnittelu on haluttu erottaa kansalliseen kaupunkipuistoon liittyvistä pohdinnoista. Myöhemmin on mahdollista laajentaa kansallista kaupunkipuistoa. Etelässä olevat arvokkaat kohteet säilyvät samoin kaupunkia halkova harjujakso.

5. Puiston hoito ja käyttö

Kansalliselle kaupunkipuistolle valmistellaan hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Vasta siinä määräytyvät tarkemmin alueiden käytön periaatteet. Rakentamista ohjaa asemakaava. Yleiskaava ohjaa muuta alueiden käyttöä ja vastaista asemakaavoitusta.

Vireillä on kaksi puiston ympäristön parantamiseen ja toimivuuden edistämiseen tarkoitettua hanketta. Ratapenkereen kunnostus Vanajaveden itärannalla korjaa keskeisen maisemavaurion. Aulangolle perusteilla oleva Aulanko keskus tulee olemaan mm. Aulangon ja kansallisen kaupunkipuiston opastuskeskus. Opastaminen esimerkiksi linnassa ja rautatieasemalla olisi myös luontevaa.

6. Toteuttaminen ja kustannukset

Perustamiseen ei liity osapuolten sitoutumista puistosta aiheutuviin kustannuksiin. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään tarpeelliset toimet ja niiden aiheuttamat kustannukset. Kukin osapuoli päättää itsenäisesti osallistumisestaan hoitoon ja siitä aiheutuviin kustannuksiin. Puiston perustaminen parantaa mahdollisuuksia EU-rahoitukseen alueella.